

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ગુજરાતની વડી અદાલતમાં, અમદાવાદ ખાતે

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૨/૨૦૦૦

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.જે. ઠાકર

=====

|   |                                                           |
|---|-----------------------------------------------------------|
| ૧ | શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે? |
| ૨ | રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?                         |
| ૩ | શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?         |
| ૪ | શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ |

|  |                                                             |
|--|-------------------------------------------------------------|
|  | હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે? |
|--|-------------------------------------------------------------|

=====

દિલીપસિંહ ડુલેસિંહ રેહવાર....અપીલકર્તા(એસ)

વિ.

ગુજરાત રાજ્ય....પ્રતિપક્ષ(ઓ)/સામાવાળા(ઓ)

=====

હાજરી:

અપીલકર્તા નં.૧ તરફે શ્રી કે.બી. આનંદજીવાલા, અધિવક્તા

એમ.આર. કે.એલ. પંડ્યા, વધારાના લોક અભિયોજક  
વિરોધી(ઓ)/સામાવાળા(ઓ) નં. ૧

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.જે. ઠાકર

તારીખ : ૨૫/૦૩/૨૦૧૫

### મૌખિક ચુકાદો

૧. આ મૂળ આરોપી-અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ છે, જેમાં માનનીય વિશેષ ન્યાયાધીશ, અદાલત નં. ૨, અમદાવાદ (સંક્ષિપ્તતા માટે, ‘નીચલી અદાલત’) ના તા. ૨૮.૧૨.૧૯૯૯ના ચુકાદા અને હુકમને પડકારવામાં આવ્યો છે, જેમાં માનનીય નીચલી અદાલતે અહીંના આરોપી-અપીલકર્તાને નીચે મુજબ દોષિત ઠરાવી સજા ફટકારી હતી;

(૧) ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૭ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે, ટૂંકમાં ‘અધિનિયમ’, છ માસની સરળ કેદ ભોગવવાની તથા રૂ. ૨૫૦/- નો દંડ ભરવાની, અને દંડ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય તો વધુ એક માસની સરળ કેદ ભોગવવાની,

(૨) અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧) (ડી) હેઠળના ગુનામાં, જે માટે કલમ ૧૩(૨) મુજબ દંડનીય છે, તેવી સામાન્ય કેદની અઢાર માસની સજા ભોગવવાની તથા રૂપિયા ૨૫૦/- નો દંડ ચૂકવવાનો અને દંડ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ રહે તો વધુ એક માસની સામાન્ય કેદ ભોગવવાની.

૨. ફરિયાદ પક્ષના કેસના સંક્ષિપ્ત તથ્યો, જે નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, એ હતા કે મૂળ ફરિયાદી, જે સંબંધિત સમયગાળા દરમિયાન પી.આઈ. એસીબી, અમદાવાદ તરીકે ફરજ બજાવી રહ્યા હતા, તેમણે

૧૬.૦૪.૧૯૯૬ના રોજ રાજ્યની તરફથી ફરિયાદ કરી હતી, જેમાં જણાવ્યું હતું કે તેમને માહિતી મળી હતી કે સ્થાનિક અને ટ્રાફિક પોલીસ શહેરમાં આવતાં અને શહેરમાંથી બહાર જતા વાહનોના ચાલકો પાસેથી લાંચની માંગણી કરે છે અને સ્વીકારે છે. તેથી, પંચોને બોલાવવામાં આવ્યા અને એક છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું, અને ઉપરોક્ત હેતુ માટે નોંધણી નંબર એમએક્સએલ ૭૬૬૧ ધરાવતા એક ટ્રકના ડ્રાઇવર અને કંડક્ટરની સેવાઓ લેવામાં આવી. ત્યારપછી આરોપ મૂકવામાં આવ્યો કે ફરિયાદમાં ઉલ્લેખિત તારીખ અને સમયે, જ્યારે છન્ન પંચ, અર્થાત્ ડ્રાઇવર, પંચ નં. ૧ તથા એસીબીના કેટલાક અધિકારીઓ સાથે ઈન્દુલાલ ચાફિક બ્રિજ તરીકે ઓળખાતા વિસ્તારથી તેના ટ્રક સાથે પસાર થઈ રહ્યો હતો, ત્યારે આરોપીએ કથિત રીતે ડ્રાઇવરને ટ્રક રોકવાનો સંકેત કર્યો અને વધુ મુસાફરો કેમ લઈ જવામાં આવે છે તેમ પૂછ્યું. આરોપ છે કે ત્યારબાદ આરોપીએ લાંચની માંગણી કરી અને સ્વીકારી હતી અને તેને પકડી લેવામાં આવ્યો. ત્યારબાદ આરોપી સામે ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવ્યું. સુનાવણી વખતે, આરોપીએ દોષ સ્વીકાર્યો નહોતો, તેથી સુનાવણી હાથ ધરવામાં આવી.

૩. આરોપી સામે મૂકવામાં આવેલા આરોપને સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે નીચેના સાક્ષીઓની તપાસ કરી;

| ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી<br>નંબર | સાક્ષીનું નામ  | આંક નં. |
|------------------------------|----------------|---------|
| ૧                            | મધુસુદન રતિલાલ | ૯       |

|   |                           |    |
|---|---------------------------|----|
|   | બ્રહ્મભટ્ટ                |    |
| ૨ | કિરણકુમાર મનુભાઈ<br>રાઠોડ | ૧૨ |
| ૩ | રામસિંહ બાલુસિંહ ચૌહાણ    | ૧૭ |
| ૪ | હરજીવન કેશવલાલ પટેલ       | ૧૮ |

૪. મૌખિક પુરાવા ઉપરાંત, ફરિયાદ પક્ષે પોતાના કેસના સમર્થનમાં નીચેના દસ્તાવેજી પુરાવાઓ પણ રજૂ કર્યા હતા;

| અનુક્રમ નં. | દસ્તાવેજોની વિગતવાર માહિતી                                            | આંક નંબર |
|-------------|-----------------------------------------------------------------------|----------|
| ૧           | પંચનામું                                                              | ૧૦       |
| ૨           | આરોપી દ્વારા<br>૧૬.૦૪.૧૯૯૬ની તારીખે<br>યોગ્ય રીતે સહી કરાયેલ<br>પાવતી | ૧૩       |
| ૩           | ટ્રક ડ્રાઈવર અશોક શંકર<br>દ્વારા ૧૬.૦૪.૧૯૯૬ના<br>રોજ યોગ્ય રીતે       | ૧૪       |

|   |                                 |    |
|---|---------------------------------|----|
|   | હસ્તાક્ષરિત રસીદ                |    |
| ૪ | પીઆઈ, કે.એમ. રાઠોડની<br>ફરિયાદ  | ૧૫ |
| ૫ | મંજુરી હુકમ તારીખ<br>૧૬.૦૯.૧૯૯૬ | ૧૯ |

૫. સુનાવણીના અંતે, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીનું વધુ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું, અને ત્યારબાદ, નીચલી અદાલતે ઉપરોક્ત રીતે સંદર્ભિત વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ પસાર કર્યો. આથી, હાલની અપીલ.

૬. શ્રી અાનંદજીવાલા, અદાલતમાં નિમણૂક પામેલા વકીલે આરોપી તરફથી દલીલ કરી હતી કે નીચલી અદાલતે આરોપીને દોષિત ઠેરવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે, કારણ કે તેણે રેકૉર્ડ પરના સામગ્રીનું યોગ્ય દષ્ટિકોણથી મૂલવણ કર્યું નહોતું. તેમણે દલીલ કરી કે, વર્તમાન કેસ રનિંગ ટ્રેપનો હોવા છતાં, ડિકોચ પંચ, અર્થાત્ જે ટ્રકનો ડ્રાઈવર હોવાનું કહેવાય છે અને જેણે આરોપીને લાંચ આપી હતી, તેમજ મ્.ફ્.લ્. ૭૬૬૧ નંબર ધરાવતી ટ્રકનો કન્ડક્ટર, તેમની તપાસ કરવામાં આવી નહોતી. તેથી તેમણે દલીલ કરી કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસવામાં આવેલા પંચો પસંદ કરાયેલા હતા, સ્વાભાવિક અને સ્વતંત્ર નહોતા. તેમણે દલીલ કરી કે પંચ નં. ૧ની ઉલટ-તપાસ તેના સરતપાસણીમાં તેના દ્વારા આપવામાં આવેલી સાક્ષ્યની પ્રામાણિકતા અંગે સંદેહ ઊભો કરે છે. તેમણે દલીલ

કરી કે રૂ. ૧૦/- અને રૂ. ૨/- મૂલ્યનાં બે ચલણી નોટોના નંબર, મેમો બુક અને ઘટનાના સમયે આરોપી પહેરેલ પેન્ટ, અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશ હેઠળ તપાસવામાં આવ્યા નહોતા. પંચ સાક્ષ્યની સાક્ષી વિશ્વાસ જગાવતી નથી, અને તેથી તેમણે અપીલ મંજૂર કરવા વિનંતી કરી.

૭. બીજી બાજુ, સામાવાળા-રાજ્ય તરફથી હાજર શીખેલા સહાયક સરકારી વકીલ શ્રી પંડ્યાએ અપીલનો વિરોધ કર્યો અને રજૂઆત કરી કે નીચલી અદાલતે રેકૉર્ડ પરના સમગ્ર સાક્ષ્યસામગ્રીનું અવલોકન કરીને આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યો હતો, અને તેથી આ અદાલતના હસ્તક્ષેપની કોઈ આવશ્યકતા નથી તથા અપીલ રદ કરવી જોઈએ.

૮. મૂળ આરોપી તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ તથા પ્રતિભાવક-રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન અતિરિક્ત સરકારી વકીલની દલીલો સાંભળી અને તેમની સહાયથી રેકૉર્ડ પરના મુદ્દામાલનું અવલોકન કર્યું.

૯. અહીંના આરોપી-અપીલકર્તાએ આપેલી તારીખ અને સમયે છટકું પંચ પાસેથી લાંચની માંગણી કરી હતી અને લાંચ સ્વીકારી હતી, તે સાબિત કરવા ફરિયાદ પક્ષે છટકું પંચ સાથે ટ્રેપ સમયે હાજર રહેલા પંચ નં.૧ને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ તરીકે તપાસ્યો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ પોતાના સાક્ષ્યમાં (આંક-૯) જણાવ્યું હતું કે ૧૬.૦૪.૧૯૯૬ના રોજ, તે પંચ નં.૨ સાથે ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ બ્યુરોના કાર્યાલયે પહોંચ્યો ત્યારે, ફરિયાદી દ્વારા તેમને જણાવવામાં આવ્યું કે સ્થાનિક પોલીસ તથા ટ્રાફિક પોલીસના અધિકારીઓ

માલવાહક તથા મુસાફર વાહનોના ચાલકો/માલિકો પાસેથી લાંચની માંગણી કરે છે અને સ્વીકારે છે, અને તેથી ટ્રેપ ગોઠવવો જરૂરી છે. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ પ્રારંભિક પંચનામું કેવી રીતે કરવામાં આવ્યું, તેઓ છટકું પંચ અશોક શંકરભાઈ, ટૂકના ચાલક,ને કેવી રીતે મળ્યા અને સંબંધિત અશોકભાઈ ટ્રેપમાં સહકાર આપવા કેવી રીતે સંમત થયા, તેમજ પાંચ-પાંચ રૂ.૧૦/-ની નોટો પર એન્ટ્રાસીન પાવડર લગાવી અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશની પરીક્ષા કેવી રીતે કરવામાં આવી અને તે દાગી નોટો સંબંધિત અશોકભાઈના શર્ટના ડાબા બાજુના ખિસ્સામાં કેવી રીતે મૂકવામાં આવી, તે વર્ણવ્યું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ પૂર્વનિર્ધારિત માર્ગ પર આગળ વધવા અને જો ટ્રાફિક પોલીસ ટૂકને રોકવાનો સંકેત આપે તો ટૂક રોકવા તથા કોઈ રકમની માંગણી કરે તો તે આપવાની સૂચના આપી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ સંબંધિત અશોકભાઈને જણાવ્યું હતું કે પંચ નં.૧-ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ અને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ બ્યુરોના બે અધિકારીઓ ટૂકમાં તેની સાથે રહેશે. ત્યારપછી, જ્યારે સંબંધિત અશોકભાઈ, પંચ નં.૧ અને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ બ્યુરોના અધિકારીઓ સારંગપુર સર્કલ પાસેથી પસાર થઈ રહ્યા હતા, ત્યારે ટ્રાફિક પોલીસ શાખાના એક કોન્સ્ટેબલે, એટલે કે મૂળ આરોપી-હાલના અપીલકર્તાએ, ટૂક રોકી અને ટૂકના ચાલકને પૂછ્યું કે ડ્રાઈવર કેબિનમાં વધુ વ્યક્તિઓ કેમ બેઠા છે; ત્યારબાદ તેણે પ્રવેશ ફી તરીકે રૂ.૨૦/-ની માંગણી કરી. તેથી, અશોકભાઈએ પોતાના શર્ટના ડાબા બાજુના ખિસ્સામાંથી રૂ.૧૦/- ની બે દાગી નોટો કાઢી અને આરોપીને આપી, જેને તેણે જમણા હાથથી સ્વીકારી

પોતાના પેન્ટના જમણા બાજુના ખિસ્સામાં મૂકી દીધી. ત્યારબાદ અશોકભાઈએ પૂર્વનિર્ધારિત સંકેત આપ્યો અને તે સંભળાતાં જ ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ બ્યુરોના અધિકારીઓ સ્થળ પર દોડી આવ્યા અને તેને નજીક આવેલી માટીના વાસણોની દુકાને લઈ જવામાં આવ્યો. આરોપીના દેહની તલાશી લેતાં તેના પેન્ટના જમણા બાજુના ખિસ્સામાંથી રૂ.૩૨/- મળ્યા, જ્યારે આરોપીના શર્ટના ઉપરના ખિસ્સામાંથી જુદી જુદી મૂલ્યની રૂ.૨૧૫/- મળી આવ્યા. આરોપીના પેન્ટના ખિસ્સામાંથી મળેલી રૂ.૩૨/-ની રકમની તપાસ કરતાં, રૂ.૧૦/-ની ત્રણ નોટોમાંથી બે નોટો પર હળવા વાદળી ઝગમગાટના ચિહ્નો મળ્યા, પરંતુ ત્રીજી રૂ.૧૦/-ની નોટ અને રૂ.૨/-ની એક નોટ, જે ઉપરોક્ત બે નોટો સાથે રાખવામાં આવી હતી, તેના પર કોઈ ઝગમગાટનો ચિહ્ન મળ્યો નહોતો. ત્યારબાદ ટૂંક ચાલક અશોકભાઈ સંબંધિત કોઈપણ નોંધ ન ધરાવતી મેમોબુક પણ જપ્ત કરવામાં આવી હતી. અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશ હેઠળ આરોપીના પેન્ટની તપાસ કરતાં તેના ખિસ્સાના ખૂણે હળવા વાદળી ઝગમગાટના ચિહ્નો મળતાં, તેને પણ જપ્ત કરવામાં આવ્યું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે પંચનામું નોંધતી વખતે જ્યારે આરોપીના જમણા હાથને અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશ હેઠળ જોવામાં આવ્યો, ત્યારે તેના પર વાદળી ઝગમગાટના ચિહ્નો મળ્યા. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે અશોકભાઈના શર્ટના ખિસ્સામાં રહેલી રૂ.૧૦/-ની બાકી ત્રણ નોટોની તપાસ કરતાં, તે પર પણ વાદળી ઝગમગાટના ચિહ્નો મળ્યા, અને તેથી તે પણ જપ્ત કરવામાં આવી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ ત્યારબાદ ટ્રેપ

દરમિયાન જમ કરાયેલા વિવિધ માલમુદા સામાન તેમજ અદાલત સમક્ષ આરોપીની ઓળખ કરી.

૧૦. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ, આરોપીના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરાયેલ તેની ઉલટ-તપાસમાં, જણાવ્યું હતું કે તેઓ એસીબી કચેરીમાંથી કયા સરકારી વાહનમાં નીકળ્યા હતા તેનો નંબર તેમને યાદ નથી. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે ઘટનાને ઘણો સમય વીતી ગયેલ હોવાથી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ તેમને જીપના ચાલક સાથે પરિચય કરાવ્યો હતો કે નહીં તે તેમને યાદ નથી. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે ઘટનાને ઘણો સમય વીતી ગયેલ હોવાથી, પ્રશ્નાર્થ જીપ પર કોઈ સરકારી વિભાગ કે એજન્સીનું નામ લખેલું હતું કે નહીં તે પણ તેમને યાદ નથી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ મુજબ, જ્યારે તેમણે પંચનામાનો પ્રથમ ભાગ ૧૪:૪૫ કલાકે પૂર્ણ કર્યો ત્યારે તેમને એસીબીના અધિકારીઓના નામ અને હોદ્દાની જાણ થઈ હતી, તેમ છતાં તે પંચનામામાં તે દર્શાવવામાં આવ્યા નહોતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ તેમને એ જણાવ્યું નહોતું કે તેણે એવી માહિતી મેળવી હતી કે ટ્રાફિક પોલીસ અને સ્થાનિક પોલીસ માલ વાહન તથા મુસાફર વાહનના માલિકો/ચાલકો પાસેથી કાનૂની કાર્યવાહી ન કરવા બદલ લાંચ લે છે, અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ પણ આ બાબતે કોઈ ફરિયાદ દર્શાવી નહોતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ સ્વીકાર્યું હતું કે જ્યારે તેમણે પંચનામાના પ્રથમ ભાગ પર સહી કરી ત્યારે તેઓને ખબર નહોતી કે તેઓ ક્યાં જઈ રહ્યા છે અને કે ટ્રેપ

ગોઠવવા ટ્રક ચાલકની સેવાઓ લેવાની હતી. આ સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ તેમને એ પણ જણાવ્યું નહોતું કે શહેરના કયા ભાગમાં ટ્રાફિક અને સ્થાનિક પોલીસ લાંચ વસૂલ કરે છે અને ટ્રેપ ગોઠવીને સરકારી કર્મચારીની ધરપકડ કરવાની હતી. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ ફરી જણાવ્યું હતું કે સમયના પ્રવાહને કારણે તે એ જણાવવામાં અસમર્થ છે કે એસીબી કચેરીમાંથી ઘટના સ્થળે તેઓ કયા માર્ગે ગયા હતા, અને તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે પંચનામામાં આવા કોઈ માર્ગનો ઉલ્લેખ નહોતો. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે એસીબી કચેરી છોડીને ભમ્મરિયા ફૂવા પહોંચતા સુધીમાં માર્ગ પર તેમને લાંચ વસૂલતા કોઈ પોલીસ કર્મચારી મળ્યા નહોતા અને સમગ્ર મુસાફરી દરમિયાન તેઓ ક્યાંય રોકાયા નહોતા. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે એ સાચું છે કે એસીબી કચેરી છોડીને ટી-જંક્શન પહોંચ્યા પછી, માર્ગમાં તેમણે કોઈ માલ કે મુસાફર વાહનના ચાલક પાસેથી મદદ મેળવવાનો પ્રયાસ કર્યો નહોતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે ટી-જંક્શન પહોંચતાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ એક ટ્રક રોકી હતી, તેમ છતાં તે જણાવી શક્યો નહોતો કે તે ટ્રક કઈ બ્રાન્ડની હતી. તેણે સ્વીકાર્યું કે પંચનામામાં એ લખાયેલું નહોતું કે ટ્રાફિક અને સ્થાનિક પોલીસના કર્મચારીઓ તેમની સામે કોઈ કાનૂની પગલાં ન લેવા બદલ મુસાફરો અને માલ વાહનો પાસેથી લાંચ વસૂલ કરે છે, એમ જણાવ્યું હતું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ પંચને વર્તમાન આરોપી સાથે પરિચય કરાવ્યો હતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ પણ નહીં, તેણે પોતે પણ નહીં,

અથવા અન્ય પંચે પણ આરોપીને એન્થ્રેસિન પાવડરના ઉપયોગ અંગે સમજાવ્યું નહોતું. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ તેમને દસ રૂપિયાની પાંચ ચલણી નોટો સાદા પ્રકાશમાં બતાવી હતી, આ બાબતે તે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવા માગતો નથી, પરંતુ તે પંચનામામાં દર્શાવાયેલ નથી. ત્યારબાદ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે તેને ખબર નથી કે ડ્રાઈવર સિવાય ટ્રુકમાં બીજો કોઈ વ્યક્તિ હતો કે નહીં, અને જ્યારે તેઓ ટ્રુકની કેબિનમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે ડ્રાઈવર એકલો હતો. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તેને ખબર નથી કે તે ટ્રુકનો કલીનર કેબિનમાં હાજર હતો અને ત્યારબાદ તેને જીપમાં બેસાડવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ તેણે જણાવ્યું હતું કે ડ્રાઈવરના શર્ટના ખિસ્સામાં કલંકિત ચલણી નોટો મૂક્યા પછી અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો અને ટ્રુકના ડ્રાઈર, જેના હાથ પર એન્થ્રેસિન હતું, તેણે ત્રણ વાર હોર્ન વગાડી સંકેત આપ્યા પછી પણ એન્થ્રેસિન હાજર છે કે નહીં તે જોવા હોર્નના સ્વીચ પર કોઈ પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો. વધુમાં તેણે જણાવ્યું હતું કે એન્થ્રેસિન હાજર છે કે નહીં તે જોવા પ્રશ્નાર્થ ટ્રુક પર પણ અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશનો કોઈ પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો. ત્યારબાદ તેણે જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ અને પંચ નં. ૨ સિવાય એસીબીના કેટલા સભ્યો હતા અને તેમના નામ શું હતા તે તેને ખબર નથી. ત્યારબાદ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે મેમો બુક પર અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેના પર હળવો નીલાશી ઝગઝગાટ જોવા મળ્યો હતો. જોકે, તેણે જણાવ્યું હતું કે આરોપીના શર્ટના ખિસ્સા પર ઝગઝગાટ જોયો હતો કે નહીં તે

તેને યાદ નથી. આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તેણે પંચનામો વાંચ્યા પછી તેના પર સહી કરી હતી, પરંતુ તે સમયે તેણે નોંધ્યું નહોતું કે મેમો બુક અને વિવિધ કાગળો પર કરાયેલા અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશના પ્રયોગો પંચનામામાં દર્શાવાયા નહોતા. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે એન્થ્રેસિનની હાજરી મળી આવી હતી એવી દસ રૂપિયાની અને વીસ રૂપિયાની બે-બે ચલણી નોટોના નંબર, જે કલંકિત ચલણી નોટો સાથે મળી આવી હતી, ક્યાંચ નોંધવામાં આવ્યા નહોતા. તેણે જણાવ્યું હતું કે ચલણી નોટને તેના નંબર વગર ઓળખી શકાતી નથી અને તેણે દસ રૂપિયાની તથા બે રૂપિયાની ચલણી નોટો પર તેમને ઓળખવા માટે કોઈ નિશાન કર્યા નહોતા. ત્યારબાદ તેણે સ્વીકાર્યું કે પંચનામા (આંક ૧૦)માં દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે આરોપી પાસેથી દસ રૂપિયાની અને બે રૂપિયાની બે-બે ચલણી નોટો મળી આવી હતી, તેથી તેણે અદાલત સમક્ષ દસ રૂપિયાની અને બે રૂપિયાની ચલણી નોટોની ઓળખ કરી હતી. ત્યારબાદ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે તેણે સરંગપુર ખાતે ટ્રક ચાલક અશોકભાઈની તલાશી લીધી હતી, અને ત્યારબાદ તેણે જણાવ્યું હતું કે ટ્રક ચાલકની તલાશી લીધી હતી કે નહીં તે તેને યાદ નથી. ત્યારબાદ તેણે સ્વીકાર્યું કે ટ્રક ચાલકની તલાશી કોણે લીધી તેની પંચનામા (આંક ૧૨)માં કોઈ નોંધ નથી.૪

૧૧. હવે, જો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ની સાક્ષ્યનું કાળજીપૂર્વક તપાસ કરવામાં આવે, તો સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે કે આ સાક્ષીએ પોતાની સાક્ષ્ય ફરિયાદ અને છટકાની પંચનામાની અનુરૂપ રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, અને આવી

પૂર્વધારણા ઊભી થવાનું કારણ એ છે કે જ્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ની ઉલટ-તપાસમાં પૂછવામાં આવ્યું કે પાવડરવાળી કરન્સી નોટો સાથે મળેલી રૂ. ૧૦/- અને રૂ. ૨/- ની બે-બે ચલણી નોટોને તે કેવી રીતે ઓળખી શક્યો, જ્યારે હકીકતમાં આ ચલણી નોટોના નંબર ક્યાંય લખેલા નહોતા અને ન તો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ પોતે, ન તો અન્ય કોઈએ પછીથી ઓળખ માટે આ નોટો પર કોઈ નિશાની કરી હતી, ત્યારે આ સાક્ષીએ અદાલત સમક્ષ તે નોટો ઓળખી બતાવી હતી અને પોતાની ઉલટ-તપાસમાં તેણે સ્વીકાર્યું કે પંચનામામાં ઉલ્લેખિત હતું કે આરોપીના પેન્ટના ખિસ્સામાંથી રૂ. ૧૦/- અને રૂ. ૨/- ની ચલણી નોટો મળી આવી હતી, તેથી તેણે તે અદાલત સમક્ષ ઓળખી. હવે, આ પૃષ્ઠભૂમિમાં જો આ સાક્ષ્યનું વિશેષ તપાસ કરવામાં આવે, તો આ સાક્ષીએ પોતાના સરતપાસમાં જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ તેની પરિચય સીબી, અધિકારીઓ સાથે કરાવી હતી, જ્યારે ઉલટ-તપાસમાં આ સાક્ષીએ કહ્યું હતું કે છટકામાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ અને પંચ નં. ૨ સિવાય બીજા કેટલા સીબી અધિકારીઓ સામેલ થયા હતા અને તેમના નામ શું હતા, તે તેને ખબર નથી. અહીં નોંધનીય છે કે પોતાના સરતપાસમાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે પંચનામાનો પ્રથમ ભાગ પૂર્ણ થયા બાદ તેને સીબી અધિકારીઓના નામ જાણવા મળ્યા હતા, જે ઉપર જણાવ્યા મુજબની તેની ઉલટ-તપાસની સાક્ષ્ય સાથે સ્પષ્ટપણે વિરુદ્ધ છે. છટકા અંગે આ સાક્ષીએ આપેલ અન્ય વિગતો બાબતમાં પણ સ્થિતિ આવી જ છે. તેણે જણાવ્યું કે લાંબો સમય વીતી ગયો હોવાથી તે આ જણાવવા અસમર્થ છે કે સીબી અધિકારીઓની જીપનો નંબર શું

હતો અને તેમાં કોઈ સરકારી સંસ્થા કે વિભાગનું નામ લખેલું હતું કે નહીં. આ સાક્ષી એ પણ જણાવવામાં નિષ્ફળ રહ્યો કે ઘટનાસ્થળે જવા માટે તેઓ કયા માર્ગે ગયા હતા, જોકે પોતાના સરતપાસમાં તેણે જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ ટ્રકચાલક અશોકભાઈને કયો માર્ગ લેવો તે અંગે સૂચના આપી હતી. વધુમાં, આ સાક્ષ્ય મુજબ જ્યારે તેઓ ઘટનાસ્થળ નજીક પહોંચ્યા, ત્યારે આરોપીએ ચાલકને ટ્રક રોકવા અને લાઈસન્સ બતાવવા કહ્યું અને પછી આરોપીએ ચાલકને પ્રવેશ ફી આપવા કહ્યું, ત્યારબાદ ટ્રકચાલક અશોકભાઈએ રૂ. ૧૦/- ની બે પાવડરવાળી કરન્સી નોટો આપી, જેને આરોપીએ પોતાના જમણા હાથથી સ્વીકારી પોતાના જમણા બાજુના પેન્ટના ખિસ્સામાં મૂકી દીધી. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ની સાક્ષ્ય મુજબ આરોપીના ઉપરના શર્ટના ખિસ્સામાંથી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમ પણ મળી આવી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ની આ સાક્ષ્યના આ અંશ બાબતે જો તેની ઉલટ-તપાસ જોવામાં આવે, તો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ની સૂચના મુજબ તેણે આરોપીની તલાશી લીધી હતી અને આરોપીના જમણા બાજુના પેન્ટના ખિસ્સામાંથી રૂ. ૩૨/- અને આરોપીના ઉપરના શર્ટના ખિસ્સામાંથી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમ કાઢી હતી. રસપ્રદ રીતે, ત્યારબાદ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે આરોપીના ઉપરના શર્ટના ખિસ્સામાંથી તેણે કાઢેલી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમની યુ.વી. લાઈટ હેઠળ તપાસ કરતાં તેના પર એન્ટ્રેસિનની હાજરી જણાઈ. આ વાત વિશ્વસનીય નથી, કારણ કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ની સૂચના મુજબ તેણે જાતે જ આરોપીના ઉપરના

શર્ટના ખિસ્સામાંથી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમ કાઢી હતી, અને તેથી જ્યારે આરોપીએ ન તો પોતાના શર્ટના ખિસ્સાને, ન તો તેમાં રહેલી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમને સ્પર્શી હતી, ત્યારે આરોપીના ઉપરના શર્ટના ખિસ્સામાંથી મળી આવેલી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમ પર એન્થ્રેસિનની હાજરી કેવી રીતે મળી આવી તે સમજાવું નથી. નિર્વિવાદપણે, આરોપીએ જાતે પોતાના ઉપરના શર્ટના ખિસ્સામાં રૂ. ૨૧૫/- ની રકમ મૂકી હતી અથવા ટ્રકચાલક અશોકભાઈ પાસેથી પાવડરવાળી કરન્સી નોટો સ્વીકાર્યા બાદ તે રકમ બહાર કાઢી હતી, એવું કોઈનું પણ કહેવું નથી. પોતાની વધુ ઉલટ-તપાસ દરમિયાન ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ એક તબક્કે કહ્યું કે તેણે ટ્રકચાલકની તલાશી લીધી હતી અને તરત બાદ તેણે જણાવ્યું કે તેને ખબર નથી કે તેણે ટ્રકચાલકની તલાશી લીધી હતી કે નહીં. આ રીતે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ની આ સાક્ષ્યથી શંકા ઊભી થાય છે કે શું ખરેખર આરોપી પાસેથી આવી કોઈ જમી કરવામાં આવી હતી કે નહીં. આરોપીના પેન્ટના ખિસ્સામાંથી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ પાવડરવાળી કરન્સી નોટો સહિત રૂ. ૩૨/- અને આરોપીના ઉપરના શર્ટના ખિસ્સામાંથી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમ બહાર કાઢી હતી, તો પણ તેમાં રાખેલી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમ પર એન્થ્રેસિન પાઉડરની હાજરી કેવી રીતે મળી આવી તે બાબતે ફરિયાદ પક્ષ સ્પષ્ટીકરણ આપી શક્યો નથી. હવે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨ની સાક્ષ્ય મુજબ જ્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ આરોપીના શર્ટના ખિસ્સામાંથી રૂ. ૨૧૫/- ની રકમ બહાર કાઢી, ત્યારે તે જાડા કવર માં મૂકેલી જણાઈ હતી અને તેવી સ્થિતિમાં પણ રકમ જાડા કવરમાં મૂકેલી હોવાથી તેના પર એન્થ્રેસિનની હાજરી મળી શકતી

નહોતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ પોતાની સાક્ષ્યમાં વધુમાં જણાવ્યું કે તેને ખબર નથી કે આરોપીનું શર્ટ શા માટે જમ કરવામાં આવ્યું હતું અને તે જમ કરતી વખતે પંચોના હસ્તાક્ષરો લેવાયા હતા કે નહીં. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ જેવા સાક્ષી, જે કહી શકે છે કે આરોપીએ પોતાના જમણા હાથથી રકમ સ્વીકારી અને તેને પોતાના જમણા બાજુના પેન્ટના ખિસ્સામાં મૂકી, લાંબો સમય વીતી ગયા પછી પણ, વાહનનો નંબર અથવા છટકામાં ભાગ લેનારા સીબી અધિકારીઓના નામ કે ટ્રકચાલક અશોકભાઈ સાથે કલીનર હતો કે નહીં તે યાદ ન હોવાનું વિશ્વસનીય રીતે કહી શકતો નથી, અને તેથી એવું જણાય છે કે તેણે એવા પ્રશ્નોના જવાબ આપ્યા, જે ફરિયાદ પક્ષના કેસને ટેકો આપતા હતા, જ્યારે મહત્વના પ્રશ્નોના સીધા જવાબો, જે ફરિયાદ પક્ષના કેસ વિરુદ્ધ જઈ શક્યા હોત, તે ટાળવા માટે તેણે માત્ર એટલું કહ્યું કે લાંબો સમય વીતી ગયો હોવાથી તેને આ કે તે યાદ નથી. માંગણીના મુદ્દા સુધી જોવામાં આવે, તો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું કે આરોપીએ ટ્રક અટકાવવાનો સંકેત આપ્યા બાદ ટ્રકચાલક અશોકભાઈએ ટ્રક રોકી. ત્યારબાદ આરોપીએ તેને લાઈસન્સ બતાવવા કહ્યું અને પછી આરોપભૂત રીતે અશોકભાઈને પ્રવેશ ફી ચૂકવવા કહ્યું. હવે, અહીં આ અદાલતે વિચારવાનું છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ અશોકભાઈ અને આરોપી વચ્ચે થયેલી વાતચીત સાંભળી શક્યો હોત કે નહીં. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ પોતાના સરતપાસમાં જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨એ ટ્રકચાલક અશોકભાઈને સૂચના આપી હતી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ અને સીબીના બે અધિકારીઓ તેની સાથે જશે, પરંતુ ઉલટ-તપાસમાં તેણે કહ્યું હતું

કે તેને યાદ નથી કે તેની અને ચાલક સિવાય ટ્રકના કેબિનમાં બીજો કોઈ હતો કે નહીં, અને તેણે એ નકારી કાઢ્યું કે ચાલક સિવાય કેબિનમાં બીજો કોઈ હાજર હતો. વધુમાં, ઉલટ-તપાસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ જણાવ્યું હતું કે આરોપી અને ટ્રકચાલક અશોકભાઈ વચ્ચેના આરોપભૂત સંવાદ સમયે તે ચાલકની બેઠક પાછળ બેઠો હતો, જ્યારે પંચનામા મુજબ તે ચાલકની બાજુની આગળની બેઠક પર બેઠો હતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ની સાક્ષ્યમાંથી આ પણ નોંધમાં આવ્યું છે કે આરોપભૂત વ્યવહાર વખતે ટ્રાફિક ખૂબ જ ભારે હતો અને ટ્રકનો એન્જિન પણ ચાલુ હતો. આ પરિસ્થિતિમાં, જો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ પોતાની સાક્ષ્યમાં જણાવ્યું તેમ ચાલકની બેઠક પાછળ બેઠો હતો, તો તેની પૂરી શક્યતા છે કે તે પ્રવેશ ફીના સ્વરૂપે લાંચની માંગ આરોપીએ કરી હતી તે સાંભળી શક્યો ન હોત, કારણ કે તે સમયે ટ્રાફિક ખૂબ જ ભારે હતો, અનેક વાહનો આવજા કરતા હતા અને ટ્રકનો એન્જિન પણ ચાલુ હતો, તેમજ કોઈ પણ વ્યક્તિ લાંચ માંગવા માટે બૂમ નહીં પાડે. તેથી, જ્યારે નોંધમાં આવ્યું છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧એ પોતાની સાક્ષ્યમાં ફરીયાદ અને પંચનામાઓ સાથે સુસંગત રીતે નિવેદન આપીને ફરિયાદ પક્ષના કેસને ટેકો આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, તેમજ લાંબા સમય વીતી ગયા હોવાથી તેને યાદ નથી વગેરે કહીને મહત્વના મુદ્દાઓ અંગેના કેટલાક પ્રશ્નોના જવાબો સુવિધાજનક રીતે ટાળ્યા છે, ત્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ની સાક્ષ્ય પર આધાર રાખી શકાય તેમ નથી અને તેના સમર્થનમાં અન્ય સાક્ષીની સાક્ષ્યથી પૂરક સમર્થન આવશ્યક બને છે; અને તે માટેનો શ્રેષ્ઠ સાક્ષી ટ્રકચાલક અશોકભાઈ જ હોત. પરંતુ, ફરિયાદ પક્ષે, તેમના

માટે સર્વોત્તમ જાણીતા કારણોસર, તેમને પરિક્ષિત કર્યા નથી, અને તેથી, જો ખરેખર ટ્રકચાલકે આરોપીને લાંચની રકમ આપી હોય, તો કઈ પરિસ્થિતિમાં આપી, તે રહસ્યમાં જ આરછાદિત રહે છે. અતએવ, આ અદાલતના અભિપ્રાય મુજબ, નીચલી અદાલતે પી.ડબ્લ્યુ.-૧ની સાક્ષી પર આધાર રાખીને ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૧૨. ફરિયાદપક્ષના સાહેદ નં. ૨ની સાક્ષી અંગે જોવામાં આવે તો તેઓ એ.સી.બી.ના અધિકારી છે, જેમણે ટ્રેપ હાથ ધર્યો હતો, અને તેમણે ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. પરંતુ હકીકત એ છે કે આરોપી અને ટ્રક ચાલક અશોકભાઈ વચ્ચે કથિત વ્યવહાર થયો ત્યારે તેઓ સ્થળ પર હાજર ન હતા, અને તેથી ‘માગણી’ અને ‘સ્વીકાર’ના મુદ્દા પર તેમની સાક્ષી ફરિયાદ પક્ષના કેસને મદદરૂપ બનશે નહીં. ફરિયાદપક્ષના સાહેદ નં. ૩ અને ૪ પણ પોલીસ કર્મચારીઓ હતા અને તેમની સાક્ષી પ્રક્રિયાત્મક મુદ્દા તથા મંજૂરીને લગતી હતી, અને તેથી તેઓ વિશેષ મહત્વના નથી. અહીં નોંધવું જરૂરી છે કે, કથિત ટ્રેપ ખુદા દિવસપ્રકાશમાં અને તે પણ જાહેર સ્થળે હાથ ધરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પોતાના કેસના સમર્થનમાં કોઈ સ્વતંત્ર સાક્ષીની તપાસ કરવામાં આવી નથી.

૧૩. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, અહીં સર્વોચ્ચ અદાલતના “સુરજ મલ વિ. સ્ટેટેડ (દિલ્લી એડમિનિસ્ટ્રેશન)” પ્રકરણમાં આપેલા નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો પ્રસ્તુત રહેશે, જે (૧૯૭૯) ૪ એસસીસી ૭૨૫ છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે

ઠરાવ્યું હતું કે લાંચની રકમ માત્ર વસૂલ થવી, તે કઈ પરિસ્થિતિમાં આપવામાં આવી હતી તે પરિસ્થિતિથી વિમુક્ત રહીને, આરોપીને દોષિત ઠેરવવા માટે પૂરતી નથી, જ્યારે પ્રકરણમાં રહેલું મૌલિક સાક્ષ્ય વિશ્વસનીય ન હતું.

૧૪. “ગોપાલ લાલ ઘીસુલાલ છીપા અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય” ના કેસમાં, ૧૯૯૮ (૧) જીએલએચ ૯૪૩, આ અદાલતે પણ સમાન દષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હતો, જેમાં આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે ‘માગણી’ અને ‘સ્વીકાર’ કોઈપણ સંદેહ વિના સાબિત થવા જરૂરી છે અને જો તેમમાંથી એક પણ, જે મુખ્ય અંગ છે, સાબિત ન થાય, તો ગુનો રચાયો હોવાનું કહી શકાય નહીં, અને તેથી, ત્યાંના આરોપીની દોષસજાને રદ કરવામાં આવી હતી.

૧૫. અહીં, સર્વોચ્ચ અદાલતના “સતવીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી શ્રુ સીબીઆઈ”, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૪ એસ.સી. ૩૭૯૮ માં થયેલા તાજેતરના નિર્ણયનો પણ સંદર્ભ લેવો યોગ્ય રહેશે. તે મામલામાં, નીચલી અદાલતે આ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો હતો કે ફરિયાદ પક્ષ મૂળ આરોપી તરફથી માંગ અને સ્વીકાર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યું હતું, અને તેથી, આરોપીને તેના વિરુદ્ધ આક્ષેપિત ભ્રષ્ટાચારના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવ્યો હતો. જોકે, અપીલમાં, દિલ્હી હાઇકોર્ટે નીચલી અદાલતનો ચુકાદો અને હુકમ ઉલટાવીને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ હેઠળના આરોપોમાં આરોપીને દોષિત ઠરાવ્યો. આથી વ્યથિત થઈને, મૂળ આરોપીએ સર્વોચ્ચ અદાલતનો સહારો લીધો અને

સર્વોચ્ચ અદાલતે વડી અદાલતનો હુકમ રદ કર્યો. દિલ્હી વડી અદાલતનો હુકમ રદ કરતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ-૩૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું;

“૩૭. હાઈકોર્ટે તેની અપીલી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતાં નીચલી અદાલતના નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમને રદ કરવામાં, આ અદાલતે નિર્ધારિત કરેલી પોતાની પરિધિઓનો અતિક્રમ કર્યો છે. તેથી, તારણો કાનૂની રીતે માત્ર ભૂલભર્યા જ નથી, પરંતુ કાનૂની રીતે દૂષિત પણ છે. રાજ્ય કેરળ વિ. સી.પી. રાવ (ઉપરોક્ત) માંના ચુકાદાના સંબંધિત પરાગ્રાહો ક્રિમિનલ અપીલ ક્રમાંક ૯૨૦ વર્ષ ૨૦૧૧ ૩૧ નીચે પ્રમાણે ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવે છે:

“૧૩. આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચતાં અમને તે સુસ્થિર સિદ્ધાંતનું સ્મરણ થાય છે કે જ્યારે નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ સામે ઊભી થયેલી અપીલમાં અદાલતને પોતાનું વિવેકાધિકાર ઉપયોગમાં લેવું પડે, ત્યારે અદાલતએ યાદ રાખવું જોઈએ કે વડી અદાલત દ્વારા આપેલા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા દ્વારા આરોપીની નિર્દોષિતા વધુ એક વખત સ્થિર થાય છે. વડી અદાલતના આવા નિર્ણય સામે, નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમમાં આ અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપનો વ્યાપ આ અદાલતની ત્રિ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ દ્વારા સંવત સિંહ વિ. રાજસ્થાન રાજ્યમાં અત્યંત સંક્ષેપમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. એસ.સી.આર. પૃષ્ઠ ૧૨૯ પર, સુબ્બા રાવે, ન્યાયાધીશ (ત્યારે જેમનો માનનીય પદ હતો) દ્વારા સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ તારવવામાં આવ્યા:

૯. ઉપરોક્ત ચર્ચાથી નીચેના પરિણામો નીકળે છે: (૧) અપિલીય અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમનો આધાર બનેલા પુરાવાની સમીક્ષા કરવાનો પૂર્ણ અધિકાર છે; (૨) શિયો સ્વરૂપ કેસમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો, અપીલના નિકાલમાં અપિલીય અદાલતના અભિગમ માટે યોગ્ય માર્ગદર્શક પુરવાર થાય છે; અને (૩) આ અદાલતના ચુકાદાઓમાં વપરાયેલ વિવિધ શબ્દપ્રયોગ, જેમ કે, (૧) ‘પર્યાપ્ત અને પ્રબળ કારણો’, (૨) ‘સારા અને પૂરતા પ્રમાણમાં સમર્થ કારણો’, અને (૩) ‘મજબૂત કારણો’, નો ઉદ્દેશ અપિલીય અદાલતના નિર્દોષ છૂટકારા વિરુદ્ધની અપીલમાં સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા કરીને પોતાની સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાના નિર્વિવાદ અધિકારને સીમિત કરવાનો નથી; પરંતુ આવું કરતી વખતે, તે ફક્ત તથ્યોના પ્રશ્નો પર પ્રભાવ ધરાવતા રેકૉર્ડ દરેક મુદ્દાનો તથા નીચલી અદાલતે તેના નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમના સમર્થનમાં આપેલ કારણોનો, તે તથ્યો અંગે નિષ્કર્ષ પર પહોંચતાં, વિચાર જ ન કરે, એટલું જ નહીં, પરંતુ પોતાના ચુકાદામાં તે કારણોનો ઉલ્લેખ પણ કરે, જે તેને એવું માનવા દોરે કે નિર્દોષ છૂટકારો ન્યાયસંગત નહોતો.

આ ઉપરાંત, મુરુગેશન, (ઉપરોક્ત) ના મામલે નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

૧૯. આ બાબતમાં કાયદાનું પ્રારંભિક પરંતુ સર્વાંગીણ વિશ્લેષણ શિયો સ્વરૂપ વિ. કિંગ એમ્પરરના નિર્ણયમાં મળે છે, જેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે વડી અદાલતની સત્તા સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા સુધી વિસ્તરે છે, જેના આધારે નીચલી

અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ પસાર કર્યો હતો, અને ત્યારબાદ આ જરૂરી નિષ્કર્ષ પર પહોંચવું કે નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ યથાવત્ રાખવો જરૂરી છે કે નહિ. પ્રિવી કાઉન્સિલના મત અનુસાર સંહિતાએ આ બાબતમાં વડી અદાલતની સત્તાના ઉપયોગ પર કોઈ મર્યાદા મૂકી નથી, તેમ છતાં નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ વિરુદ્ધ અપીલમાં અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે હાઈકોર્ટે કેટલાક સિદ્ધાંતો ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે. શિયો સ્વરૂપના અહેવાલમાંથી નીચેના બે અંશો પરિસ્થિતિને પૂરતી રીતે સંક્ષિપ્ત કરે છે:

તેમની દૃષ્ટિએ, ભારતની કેટલીક અદાલતોના ચુકાદાઓથી પ્રતિકારિત જણાતી આ માન્યતા માટે કોઈ આધાર નથી કે વડી અદાલતને તથ્યના મુદ્દે નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમને રદ કરવાની કોઈ શક્તિ અથવા અધિકારક્ષેત્ર નથી, સિવાય એવા કિસ્સાઓમાં કે જેમાં નીચલી અદાલતે ‘જિદ્દપૂર્વક ભૂલ કરી હોય’, અથવા ‘અક્ષમતા, મૂર્ખતા કે તર્કવિરુદ્ધતા’ને કારણે એવા ‘તર્કવિરુદ્ધ નિષ્કર્ષો’ પર પહોંચી હોય કે જેના પરિણામે ન્યાયનો સ્પષ્ટ વિપર્યાસ સર્જાયો હોય, અથવા અન્ય કોઈ રીતે પોતાને એવું આચરણ કર્યું હોય કે જેના પરિણામે ન્યાયનો ચકચકતો વિપર્યાસ સર્જાયો હોય, અથવા બચાવ પક્ષ દ્વારા એવી રીતે છેતરાઈ ગઈ હોય કે જેથી સમાન પરિણામ સર્જાયું હોય. ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

સંહિતાની કલમો ૪૧૭, ૪૧૮ અને ૪૨૩ વડી અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ જે પુરાવાના આધાર પર આપવામાં આવ્યો હતો, તેની સર્વાંગીણ પુનર્વિચારણા કરવાની અને તે પુરાવાના આધારે નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની કે

નિર્દોષ છૂટકારાનો હુકમ રદ કરવો જોઈએ, એવી સંપૂર્ણ શક્તિ આપે છે. સંહિતામાં સ્પષ્ટ રીતે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, આ શક્તિ પર કોઈ મર્યાદા મૂકવી જોઈએ નહીં. પરંતુ સંહિતાએ પ્રદાન કરેલી શક્તિનો ઉપયોગ કરતી વખતે અને તથ્યો અંગે પોતાના નિષ્કર્ષો પર પહોંચવા પહેલાં, હાઈકોર્ટે હંમેશાં નીચેની બાબતોને યોગ્ય વજન અને વિચાર આપવો જોઈએ અને આપશે:

(૧) સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા અંગે નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશનાં અભિપ્રાયો; (૨) આરોપીની તરફેણમાં નિર્દોષતાની ધારણા, જે આરોપી તેના વિરુદ્ધ ચાલેલી ન્યાયિક કાર્યવાહી દરમિયાન નિર્દોષ છૂટકારો મેળવ્યો હોવાની હકીકતથી કદી ઓછા પ્રમાણમાં પ્રભાવિત થતી નથી; (૩) કોઈપણ શંકાનો લાભ મેળવવાનો આરોપીનો અધિકાર; અને (૪) સાક્ષીઓને જોઈ શકેલા ન્યાયાધીશે પહોંચેલા તથ્યનિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં અપીલી અદાલતની સંકોચભરી વૃત્તિ. જો કે, આ કહેવાનું માત્ર એટલું જ છે કે અપીલની સુનાવણી કરતી વખતે હાઈકોર્ટે ન્યાયપ્રક્રિયાના સંચાલનમાં સુવિખ્યાત અને માન્ય એવા નિયમો તથા સિદ્ધાંતો અનુસાર વર્તવું જોઈએ અને વર્તશે.”

૨૦. શિયો સ્વરૂપ કેસમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા નિર્ધારિત કાનૂની સિદ્ધાંતોનું આ અદાલતે અનુગામી અનેક ચુકાદાઓમાં સતત અનુસરણ કર્યું છે, જેમાં ઉદાહરણરૂપે નીચેના ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કરી શકાય છે: તુલસીરામ કાનુ વિ. રાજ્ય, બલબીર સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય, એમ.જી. અગ્રવાલ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય,

ખેડુ મોઠોન વિ. બિહાર રાજ્ય, સાંબાસિવન વિ. કેરળ રાજ્ય, ભગવાન સિંહ વિ. એમ.પી. રાજ્ય અને ગોવા રાજ્ય વિ. સંજય ઠાકરણ।

૨૧. શીઓ સ્વરૂપ પછી અડધા શતાબ્દીથી વધુના વિકાસ બાદ ઉદ્ભવેલા મુદ્દા પર કાયદાનું સંક્ષિપ્ત નિવેદન ચન્દ્રપ્પા વિ. કર્ણાટક રાજ્યના અદાલતના પરા જરમાં જોવા મળે છે. તેથી, તે નીચે દર્શાવેલું ઉપયોગી રહેશે:

“જર. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી, અમારા સુવિચારિત અભિપ્રાય અનુસાર, નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ વિરુદ્ધની અપીલની સુનાવણી કરતી વખતે અપીલી અદાલતની સત્તાઓ અંગે નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો પ્રગટ થાય છે:

(૧) અપીલી અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમને આધાર આપતી સાક્ષ્યની સમીક્ષા, પુનર્મૂલવણી અને પુનર્વિચાર કરવાનો સંપૂર્ણ અધિકાર છે.

(૨) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩, આવા અધિકારના ઉપયોગ પર કોઈ મર્યાદા, પ્રતિબંધ અથવા શરત મૂકતી નથી અને અપીલીય અદાલત તેની સમક્ષ રહેલા પુરાવાના આધારે તથ્યના તેમજ કાયદાના પ્રશ્નો પર પોતાનો સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે છે।

(૩) ‘પર્યાપ્ત અને બળવત્તર કારણો’, ‘સારા અને પૂરતા આધાર’, ‘અત્યંત દ્રઢ પરિસ્થિતિઓ’, ‘તર્કવિરુદ્ધ નિષ્કર્ષો’, ‘સ્પષ્ટ ભૂલો’ વગેરે જેવા વિવિધ પ્રયોગો નિર્દોષ છૂટકારા વિરુદ્ધની અપીલમાં અપીલી અદાલતની વ્યાપક સત્તાઓને સંકુચિત કરવા માટે આશયિત નથી. આવી શબ્દાવલી વધુ કરીને

અપીલી અદાલતની નિર્દોષ છૂટકારામાં હસ્તક્ષેપ કરવાની અનિચ્છા પર ભાર મૂકવા માટેની ભાષાકીય અલંકૃતિ સ્વરૂપની છે, ન કે અદાલતની પુરાવાનું પુનર્મૂલવણ કરવા તથા પોતાનો સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની સત્તાને સંકુચિત કરવા માટેની.

(૪) તેમ છતાં, અપીલી અદાલતે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે નિર્દોષ છૂટકારાના કેસમાં આરોપીના હિતમાં ઢિગુણ અનુમાન કાર્યરત હોય છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ તેને નિર્દોષતાનું અનુમાન પ્રાપ્ત હોય છે, કારણ કે સક્ષમ કાનૂની અદાલત દ્વારા દોષિત ઠરાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવે છે. ઢિતીય, આરોપીએ નિર્દોષ છૂટકારો મેળવ્યા પછી, તેની નિર્દોષતાનું અનુમાન નીચલી અદાલત દ્વારા વધુ મજબૂત, પુનઃપુષ્ટ અને દઢ બનાવવામાં આવે છે.

(૫) જો રેકૉર્ડ પુરાવાના આધારે બે વાજબી નિષ્કર્ષ શક્ય હોય, તો અપીલી અદાલતે નીચલી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલ નિર્દોષ છૂટકારાના નિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં.” (ભાર આપ્યો)

૨૨. આ સંદર્ભમાં કાયદાનો અન્ય એક મહત્વનો પાસો, જે ધ્યાનમાં લેવો આવશ્યક છે, તે એ છે કે નીચલી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા દોષસિદ્ધિના હુકમને વડી અદાલત દ્વારા સમર્થન આપતા અથવા રદ કરતાં આ અદાલતમાં થતી અપીલ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ આ અદાલત દ્વારા અપાતી પરવાનગી પર આધારિત છે. જોકે, જો નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ

છૂટકારાના હુકમને વડી અદાલત દોષસિદ્ધિના હુકમમાં ફેરવે અને આરોપીને મૃત્યુદંડ, આજીવન કેદ અથવા ૧૦ વર્ષથી વધુની કેદની સજા કરવામાં આવે, તો આ અદાલતમાં અપીલ કરવાની પરવાનગીની આવશ્યકતા દૂર કરવામાં આવી છે અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૭૯ આવા કેસમાં આરોપીને અપીલનો વૈધાનિક હક પ્રદાન કરે છે. અતએવ, ઉપરોક્ત ભેદને ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક છે અને નીચલી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાને ફેરવતા વડી અદાલતના હુકમ સામે આ અદાલતમાં થતી અપીલને વિશેષ સ્થિતિ અર્પણ કરવાની ધારાસભાની મનોવૃત્તિની યોગ્ય નોંધ લેવી આવશ્યક છે. આ મુદ્દો આ અદાલત દ્વારા રાજસ્થાન રાજ્ય વિ. અબ્દુલ મન્નાનમાં, ભિન્ન સંદર્ભમાં હોવા છતાં, નીચે મુજબ વ્યવહારવામાં આવ્યો હતો: (એસસીસી પૃ. ૭૦-૭૧, પરા ૧૨)

૧૨. ઉપર નોંધાયેલા તારણોથી સ્પષ્ટ થાય છે કે હાઈકોર્ટે દોષસિદ્ધિના ચુકાદાને નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં ફેરવ્યો હતો. તેથી, સૌપ્રથમ અને મુખ્ય પ્રશ્ન, જે અમારે વિચારવો જરૂરી છે, એ છે કે કયા સંજોગોમાં આ અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ. નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ સામે રાજ્ય દ્વારા અપીલ આ અદાલતમાં માત્ર અદાલતની અનુમતિ સાથે જ ગ્રાહ્ય બને છે. તેના વિપરીત, જો નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો વડી અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવે અને આરોપીને મૃત્યુદંડ, આજીવન કેદ અથવા ૧૦ વર્ષથી વધુની કેદની સજા આપવામાં આવે,

તો ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૪(૧)(એ) અને ૧૩૪(૧)(બી) તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૯ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને આરોપીની અપીલનો અધિકાર પરિપૂર્ણ અધિકાર તરીકે માનવામાં આવે છે. આને ધ્યાનમાં લેતાં, સ્પષ્ટ છે કે નિર્દોષ છૂટકારા વિરુદ્ધની અપીલનું વિચારણું આ અદાલતમાં કરવામાં આવતી સામાન્ય અપીલની તુલનામાં થોડી જુદી કસોટીઓ પર કરવામાં આવે છે.

૨૩. નીચલી અદાલત દ્વારા આપાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના હુકમ સામેની અપીલ પર વિચારણા કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાના કાનૂની સિદ્ધાંતોની ચર્ચા કર્યા બાદ, હવે અમે વર્તમાન મામલે આરોપીને નિર્દોષ છૂટકારો આપવાના નિચલી અદાલતે નોંધેલા કારણોનું તથા હાઈકોર્ટે તે નિષ્કર્ષને પલટાવી અપીલકર્તા-આરોપીને દોષિત ઠરાવી સજા ફટકારવા માટે જે કારણો સ્વીકાર્યા હતા તેનું તપાસ કરવા આગળ વધી શકીએ છીએ.”

૧૬. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, હાથમાં રહેલા આ મામલે પીડબલ્યુ-૧નું સાક્ષ્ય વિશ્વાસ જગાવતું નથી, જ્યારે ફરિયાદ પક્ષે આરોપીને લાંચ આપ્યાનું કહેવાતું ટ્રક ચાલક અશોકભાઈ કે પોતાના કેસના સમર્થનમાં કોઈ અન્ય સ્વતંત્ર સાક્ષીનું પણ તપાસ કર્યું નથી; તેથી આરોપીની દોષસિદ્ધિ ટકી શકે તેમ નથી અને નીચલી અદાલતનો હુકમ રદ કરવામાં આવે છે.

૧૭. પરિણામે, આ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે. નીચલી અદાલતનો તારીખ ૨૮.૧૨.૧૯૯૯નો ચુકાદો અને હુકમ, જેમાં મૂળ આરોપી-અપીલકર્તાને, અત્રે,

ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ની કલમ ૭ અને કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળ દંડનીય કલમ ૧૩(૨) હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યા હતા, તેને રદ કરવામાં આવે છે અને આરોપીને નિર્દોષ છોડવામાં આવે છે. તેણે ભરેલી દંડની રકમ, જો કોઈ હોય, તો તેને પરત કરવામાં આવે. રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી તત્કાળ સંબંધિત અદાલતને મોકલવામાં આવે.

(કે.જે.ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિ)

*The translation of this judgment has been provided by M/s  
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

---

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.